FAN VA TA’LIM YANGILIKLARI
ILMIY-METODIK JURNAL
ISSN 3093-8694 ◆ saen.uz
2026-yil
11(1)-son

UDK: 101.1:004.9

**Utamuradov A.,**
O‘zbekiston Milliy universiteti professori, falsafa fanlari nomzodi
**Tulishov G‘.R.,**
ISFT instituti mustaqil izlanuvchisi

# IJODIY FAOLIYATNING FALSAFIY ASOSLARI VA RAQAMLI JAMIYAT SHAROITIDA O‘ZGARISH XUSUSIYATLARI

**Annotatsiya.** Maqolada ijodiy faoliyatning falsafiy mohiyati klassik estetika, erkinlik falsafasi va zamonaviy raqamli muhit nuqtayi nazaridan tahlil qilingan. Aristotelning poetik ijod, I. Kantning daho va estetik hukm, N. Berdyayevning ijodiy erkinlik haqidagi qarashlari M. Bodenning sun’iy intellektda ijodkorlik konsepsiyasi hamda L. Floridining infosfera nazariyasi bilan qiyosiy o‘rganilgan. Shuningdek, raqamli jamiyat sharoitida ijodiy subyekt, mualliflik, texnologik vositachilik va axloqiy javobgarlik masalalari yoritilgan. Nazariy-qiyosiy tahlil asosida raqamli ijodning to‘rtta muhim jihati: subyektlik, texnologik vositachilik, ijtimoiy-aksiologik baholash va axloqiy-huquqiy mas’uliyat ajratib ko‘rsatilgan. Ijodiy faoliyatni faqat yaratilgan mahsulotning yangiligi bilan emas, balki insoniy maqsad, mazmun, mustaqil fikrlash va mas’uliyat birligi asosida baholash zarurligi asoslangan.

**Kalit so‘zlar:** ijodiy faoliyat, ijod falsafasi, raqamli jamiyat, sun’iy intellekt, mualliflik, ijodiy erkinlik, estetik qadriyat, infosfera, raqamli etika.

# ФИЛОСОФСКИЕ ОСНОВЫ ТВОРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ И ОСОБЕННОСТИ ЕЁ ТРАНСФОРМАЦИИ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОГО ОБЩЕСТВА

**Аннотация.** В статье анализируется философская сущность творческой деятельности с позиций классической эстетики, философии свободы и современной цифровой среды. Сопоставляются взгляды Аристотеля на поэтическое творчество, И. Канта на гений и эстетическое суждение, Н. Бердяева на творческую свободу с концепцией творчества в искусственном интеллекте М. Боден и теорией инфосферы Л. Флориди. Особое внимание уделяется трансформации творческого субъекта, авторства, технологического посредничества и этической ответственности в условиях цифрового общества. На основе теоретико-сравнительного анализа выделены четыре взаимосвязанных аспекта цифрового творчества: субъектность, технологическое посредничество, социально-аксиологическая оценка и этико-правовая ответственность. Обоснована необходимость оценивать творческую деятельность не только по новизне созданного продукта, но и с учётом единства человеческого замысла, смысла, самостоятельного мышления и ответственности.

**Ключевые слова:** творческая деятельность, философия творчества, цифровое общество, искусственный интеллект, авторство, творческая свобода, эстетическая ценность, инфосфера, цифровая этика.

# PHILOSOPHICAL FOUNDATIONS OF CREATIVE ACTIVITY AND ITS TRANSFORMATION IN THE DIGITAL SOCIETY

**Abstract.** The article examines the philosophical nature of creative activity from the perspectives of classical aesthetics, the philosophy of freedom, and the contemporary digital environment. Aristotle's understanding of poetic creation, Kant's concepts of genius and aesthetic judgment, and Berdyaev's interpretation of creative freedom are compared with Margaret Boden's approach to creativity in artificial intelligence and Luciano Floridi's theory of the infosphere. Particular attention is paid to the transformation of creative agency, authorship, technological mediation, and ethical responsibility in digital society. Based on a theoretical and comparative analysis, four interconnected dimensions of digital creativity are identified: human agency, technological mediation, socio-axiological evaluation, and ethical-legal responsibility. The article argues that creative activity should be evaluated not only through the novelty of its output but also through the unity of human intention, meaning, independent thinking, and responsibility.

**Keywords:** creative activity, philosophy of creativity, digital society, artificial intelligence, authorship, creative freedom, aesthetic value, infosphere, digital ethics.

## KIRISH

Ijod insonning voqelikni shunchaki aks ettirish bilan cheklanmay, unda yangi ma'no, shakl, g'oya va yechimlarni yaratish qobiliyatini ifodalaydi. Shu jihatdan ijodiy faoliyat faqat san'at asarlarini yaratish bilan cheklanmaydi, balki ilmiy izlanish, ta'lim jarayonini takomillashtirish, texnologik yangiliklar ishlab chiqish va ijtimoiy muammolarga muqobil yechimlar topishda ham namoyon bo'ladi. Biroq har qanday yangilikni ijod mahsuli sifatida baholash to'g'ri emas. Chunki ijodiy faoliyatda yangilik bilan bir qatorda maqsadga muvofiqlik, mazmun, mustaqil fikrlash va insoniy qadriyatlar ham muhim ahamiyatga ega.

An'anaviy falsafiy qarashlarda ijod insonning tasavvuri, bilimi, mahorati, estetik didi va erkinligi bilan bog'liq holda talqin etilgan. Bugungi raqamli jamiyatda esa ijodiy jarayonga algoritmlar, katta hajmdagi ma'lumotlar, raqamli platformalar va generativ sun'iy intellekt tizimlari ham faol ta'sir ko'rsatmoqda. Natijada ijodning subyekti, mualliflik, ijodiy erkinlik va yaratilgan mahsulot uchun javobgarlik masalalarini yangicha falsafiy yondashuv asosida o'rganish zarurati yuzaga kelmoqda.

Ayniqsa, sun'iy intellekt yordamida matn, tasvir, musiqa va boshqa ijodiy mahsulotlarning yaratilishi inson va texnologiya o'rtasidagi munosabatlarni qayta ko'rib chiqishni talab etmoqda. Texnologik vositalarning mahsulot yaratish imkoniyati kengaygani insonning ijodiy faoliyatdagi o'rni kamayganini anglatmaydi. Aksincha, ijodiy maqsadni belgilash, yaratilgan natijani tanlash, tahlil qilish va uning ijtimoiy oqibatlari uchun javobgarlik masalalari yanada dolzarb bo'lib bormoqda.

O'zbekiston sharoitida ham raqamli jamiyatning shakllanishi inson tafakkuri, ijtimoiy ong, qadriyatlar va shaxsiy identifikatsiya jarayonlariga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. I. Boymurodov raqamli jamiyatni ong, identifikatsiya va bilish ja-

rayonlaridagi o‘zgarishlar bilan bog‘liq holda tahlil qilsa, M. Tuxtasinov raqamli kommunikatsiyaning ijtimoiy ong va qadriyatlar tizimiga ta’sirini yoritadi. F. Yuldashev esa raqamli muhitda shaxs ehtiyojlari, manfaatlari va ekzistensial tanlovlarining o‘zgarishiga e’tibor qaratadi.

Shu nuqtayi nazardan, mazkur tadqiqotning maqsadi ijodiy faoliyatning klassik falsafiy asoslarini tahlil qilish, ularning raqamli jamiyat sharoitidagi transformatsiyasini aniqlash hamda raqamli ijodning mazmuni va qiymatini baholashga xizmat qiluvchi nazariy mezonlarni ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqotning asosiy ilmiy muammosi texnologik vositalar ijodiy jarayonda faol ishtirok etayotgan sharoitda insonning ijodiy subyekt sifatidagi o‘rni, erkinligi va mas’uliyati qanday namoyon bo‘lishini aniqlash bilan belgilanadi.

## MAVZU BO‘YICHA ADABIYOTLAR TAHLILI

Ijodiy faoliyat muammosi falsafa tarixida turli nazariy yondashuvlar asosida o‘rganilgan. Aristotelning «Poetika» asarida ijod badiiy voqelikni shakllantirish, voqealarni tanlash va ularni muayyan kompozitsion yaxlitlikka keltirish jarayoni sifatida talqin etiladi [1]. Uning mimesis haqidagi qarashlari ijodni mavjud voqelikni oddiy takrorlash emas, balki uni badiiy qayta anglash va yangi mazmun bilan boyitish faoliyati sifatida tushunishga imkon beradi.

I. Kant ijod masalasini daho va estetik hukm tushunchalari orqali izohlaydi. Uning fikricha, daho san’atda yangi va o‘ziga xos ifoda shakllarini yuzaga keltiruvchi qobiliyat hisoblanadi. Bunda estetik did va hukm qilish qobiliyati yaratilgan mahsulotning badiiy qiymatini anglashda muhim o‘rin tutadi [2]. Ushbu yondashuv raqamli ijod sharoitida ham dolzarb bo‘lib, texnologiya tomonidan yaratilgan ko‘plab variantlar orasidan mazmunan va estetik jihatdan ahamiyatlisini tanlashda insonning baholash qobiliyati muhimligini ko‘rsatadi.

N. Berdyayev ijodning mohiyatini inson erkinligi, ma’naviy tashabbusi va o‘zligini namoyon etishi bilan bog‘laydi. Uning «Ijodning ma’nosi» asarida ijod insonning mavjud imkoniyatlar doirasidan chiqishi va yangi ma’naviy mazmun yaratishga intilishi sifatida talqin qilinadi [3]. Mazkur qarash ijodiy faoliyatni faqat texnik natija bilan emas, balki insonning ichki dunyosi, maqsadi va erkin tanlovi bilan bog‘liq holda tushunishga asos yaratadi.

Zamonaviy tadqiqotlarda ijod va sun’iy intellekt o‘rtasidagi munosabat alohida ilmiy muammoga aylangan. M. Boden sun’iy intellekt doirasidagi ijodkorlikni yangi kombinatsiyalar yaratish, mavjud imkoniyatlar makonini o‘rganish va ushbu makonning qoidalarini o‘zgartirish bilan bog‘liq uchta asosiy shaklda izohlaydi [4]. Ushbu yondashuv algoritmik tizimlarning ijodiy jarayondagi imkoniyatlarini tushunishga yordam beradi. Shu bilan birga, texnologik yangilikning o‘zi yaratilgan mahsulotning ijtimoiy yoki ma’naviy qiymatini belgilab bermaydi.

L. Floridi tomonidan ishlab chiqilgan infosfera konsepsiyasi raqamli texnologiyalar inson hayoti va ijtimoiy munosabatlarning ajralmas qismiga aylanayotganini asoslaydi [5]. Ushbu nazariya raqamli muhitda inson faoliyatining

o‘zgarishi, axborot bilan munosabat va texnologik vositachilikning kuchayishini tahlil qilishda muhim nazariy asos hisoblanadi.

Mahalliy tadqiqotchilar tomonidan ham raqamli jamiyatning falsafiy va ijtimoiy jihatlari o‘rganilgan. I. Boymurodov raqamli jamiyat tushunchasini inson ongi, identifikatsiyasi va bilish jarayonlaridagi o‘zgarishlar bilan bog‘liq holda tahlil qiladi [6]. M. Tuxtasinov raqamli kommunikatsiya sharoitida ijtimoiy ong va qadriyatlar transformatsiyasining xususiyatlarini ochib beradi [7]. F. Yuldashev esa raqamli jamiyatda shaxs ehtiyojlari, manfaatlari va ekzistensial jarayonlarning o‘zaro munosabatini ijtimoiy-falsafiy jihatdan o‘rganadi [8].

Tahlil qilingan ilmiy manbalar ijodning falsafiy mohiyati, inson erkinligi va raqamli texnologiyalarning ijtimoiy ta’sirini alohida yo‘nalishlarda yoritadi. Biroq ijodiy subyekt, texnologik vositachilik, ijtimoiy baholash va axloqiy javobgarlikni yagona konseptual tizimda o‘rganish masalasi qo‘shimcha tadqiqotni talab qiladi. Mazkur maqola ana shu nazariy masalalarni o‘zaro bog‘liq holda tahlil qilishga qaratilgan.

## METODOLOGIYA

Tadqiqot nazariy-falsafiy xarakterga ega bo‘lib, ijodiy faoliyatning klassik va zamonaviy talqinlarini o‘zaro qiyoslash asosida olib borildi. Tadqiqotning manbaviy asosini Aristotel, I. Kant, N. Berdyayev, M. Boden va L. Floridi asarlari hamda O‘zbekiston sharoitida raqamli jamiyat masalalarini o‘rgangan mahalliy tadqiqotchilarning ilmiy ishlari tashkil etdi.

Tadqiqot jarayonida tarixiy-falsafiy metod yordamida ijod haqidagi qarashlarning rivojlanish bosqichlari, ularning mazmuni va o‘zgarish xususiyatlari o‘rganildi. Qiyosiy tahlil metodi orqali klassik falsafadagi ijod, erkinlik, daho va estetik baholash tushunchalari zamonaviy raqamli ijod jarayonlari bilan taqqoslandi. Tushunchaviy tahlil ijodiy faoliyatni oddiy texnik mahsulot ishlab chiqarishdan farqlashga xizmat qildi.

Shuningdek, aksiologik yondashuv asosida raqamli ijod mahsulotlarining mazmuni, ijtimoiy ahamiyati, madaniy qadriyatlarga munosabati va axloqiy oqibatlari tahlil qilindi. Tadqiqotda ijodiy jarayon to‘rtta asosiy savol asosida o‘rganildi: ijodiy tashabbusni kim belgilaydi, mahsulot qanday shakllanadi, uning qiymati qanday baholanadi va yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan oqibatlar uchun kim javob beradi?

Mazkur metodologik yondashuv asosida raqamli ijodning subyektlik, texnologik vositachilik, ijtimoiy-aksiologik baholash va axloqiy-huquqiy mas’uliyat jihatlarini birlashtiruvchi konseptual model ishlab chiqildi. Tadqiqotda empirik so‘rov, intervyu yoki eksperiment o‘tkazilmaganligi sababli natijalar nazariy manbalar tahlili va falsafiy umumlashtirishlarga asoslanadi.

## NATIJALAR

Tadqiqot natijasida ijodiy faoliyatning falsafiy mohiyatini belgilovchi uchta o‘zaro bog‘liq jihat aniqlandi. Bular yaratish mahorati, estetik baholash va inson erkinligidir. Ushbu jihatlar ijodning turli tomonlarini ifodalasa-da, uning yaxlit mohiyatini tushunishda bir-birini to‘ldiradi.

Aristotel qarashlarida ijodiy faoliyat mavjud materialni tanlash, qayta ishlash va muayyan badiiy yaxlitlikka keltirish orqali namoyon bo‘ladi. Bu yondashuvga ko‘ra, ijodning mohiyati faqat yangi material yaratishda emas, balki mavjud mazmunni yangicha tashkil etish va unga ma’no berishda ham ifodalanadi. Mazkur xususiyat zamonaviy raqamli dizayn, videomontaj va boshqa ijodiy faoliyat turlarida ham o‘z ahamiyatini saqlab qolmoqda.

Kantning daho va estetik hukm haqidagi qarashlari ijodiy mahsulotning yangiligi bilan uning badiiy qiymatini farqlash imkonini beradi. Sun’iy intellekt yordamida ko‘plab variantlar yaratilishi mumkin, biroq ularning qaysi biri mazmunan ahamiyatli, estetik jihatdan uyg‘un yoki ijtimoiy ehtiyojlarga mos ekanini aniqlash insonning tanqidiy fikrlashi va baholash qobiliyatiga bog‘liq.

Berdyayevning ijodiy erkinlik haqidagi qarashlari esa ijodning ma’naviy va ekzistensial jihatini ochib beradi. Insonning nima sababdan yaratishi, o‘z imkoniyatlarini qanday namoyon etishi va faoliyati orqali qanday ma’no hosil qilishi ijodning muhim tarkibiy qismlari hisoblanadi. Shu sababli raqamli texnologiyalar ijodiy jarayonda ishtirok etgan taqdirda ham insonning maqsadi va mustaqil tanlovini inkor etib bo‘lmaydi.

Tadqiqotning keyingi natijasi raqamli ijodning ko‘p bosqichli texnologik vositachilik asosida shakllanishi bilan bog‘liq. Bunday jarayonda inson ijodiy maqsadni belgilaydi, texnologik vositalar turli variantlarni ishlab chiqadi, inson esa ularni tanlaydi, tahrir qiladi va yakuniy mazmunni shakllantiradi. Ayrim holatlarda texnik jarayonlarning katta qismi avtomatlashtirilishi mumkin, biroq natijani baholash va undan foydalanish masalalari inson ishtirokini talab etadi.

M. Bodenning sun’iy intellektdagi ijodkorlik haqidagi qarashlari algoritmik tizimlarning yangi g‘oyalar va kombinatsiyalarni shakllantirish imkoniyatlarini tushuntiradi. Biroq algoritmik yangilikning mavjudligi mahsulotning tarixiy, madaniy va axloqiy qiymatini avtomatik ravishda belgilamaydi. Demak, raqamli ijodda texnik imkoniyatlar bilan insoniy baholash o‘rtasidagi munosabat alohida ahamiyat kasb etadi.

Floridining infosfera konsepsiyasi asosida olib borilgan tahlil raqamli muhitda ijodning ijtimoiy xarakteri kuchayib borayotganini ko‘rsatadi. Raqamli platformalar ijodiy mahsulotlarni keng auditoriyaga yetkazish, ularni muhokama qilish va qayta ishlash imkoniyatlarini kengaytiradi. Shu bilan birga, platformalarga bog‘liqlik, kontentning standartlashuvi va ommaviy e’tibor uchun raqobat kabi muammolar ham yuzaga keladi.

Mahalliy ilmiy manbalar tahlili esa raqamli jamiyatda ijodiy faoliyatning ijtimoiy ong, qadriyatlar, shaxsiy identifikatsiya va ehtiyojlar bilan uzviy

bog‘liqligini ko‘rsatadi. Bu holat ijodkorni ijtimoiy muhitdan ajralgan subyekt sifatida emas, balki muayyan madaniy va kommunikativ munosabatlar doirasida faoliyat yurituvchi shaxs sifatida o‘rganish zarurligini asoslaydi.

Umumlashtirilgan natijalar asosida raqamli ijodiy faoliyatni baholashning to‘rtta asosiy o‘lchami taklif etildi. Birinchisi, **subyektlik** bo‘lib, ijodiy maqsadni belgilash, mustaqil qaror qabul qilish va yakuniy natijani tanlashni anglatadi. Ikkinchisi, **texnologik vositachilik** bo‘lib, algoritmlar, ma’lumotlar va raqamli vositalarning ijodiy jarayondagi ishtirokini ifodalaydi. Uchinchisi, **ijtimoiy-aksiologik baholash** bo‘lib, yaratilgan mahsulotning mazmuni, madaniy konteksti va jamiyat uchun ahamiyatini qamrab oladi. To‘rtinchisi, **axloqiy-huquqiy mas’uliyat** bo‘lib, mualliflik, axborot manbalari, ruxsat, xolislik va ehtimoliy zarar bilan bog‘liq masalalarni o‘z ichiga oladi.

Mazkur model raqamli ijodning mohiyatini faqat texnologik natija bilan emas, balki inson va texnologiya o‘rtasidagi murakkab munosabatlar orqali tushuntirish imkonini beradi.

## MUHOKAMA

Raqamli jamiyat sharoitida ijodiy faoliyatni tushunishdagi asosiy muammolardan biri yaratilgan mahsulotning yangiligi bilan uni yaratish jarayonining mohiyatini bir xil hodisa sifatida baholashdir. Masalan, sun’iy intellekt yordamida noodatiy tasvir yoki matn yaratilishi mumkin. Biroq uning qanday maqsadda yaratilgani, muayyan insoniy tajribani qay darajada ifodalashi va jamiyat uchun qanday ahamiyatga egaligi faqat tashqi natijaga qarab aniqlanmaydi. Shu jihatdan Kant va Berdyayev qarashlari ijodda insonning maqsadi, erkinligi va baholash qobiliyatiga alohida e’tibor qaratish zarurligini ko‘rsatadi.

Biroq raqamli texnologiyalardan foydalanishni ijodiy faoliyatning haqiqiyligini yo‘qotish sifatida baholash ham bir tomonlama yondashuv hisoblanadi. Tarix davomida yozuv, bosma dastgoh, fotografiya, ovoz yozish vositalari va kompyuter texnologiyalari ijodning shakl va imkoniyatlarini o‘zgartirib kelgan. Raqamli vositalar ham insonning ijodiy faoliyatini butunlay almashtirmasdan, uning yangi imkoniyatlarini yuzaga chiqarishi mumkin. Muhimi, texnologiyadan foydalanish jarayonida insonning mustaqil fikrlashi, tanlovi va mazmun yaratishdagi ishtiroki saqlanishidir.

Mualliflik masalasi ham raqamli ijodning muhim muammolaridan biridir. Sun’iy intellekt ishtirokida yaratilgan mahsulotda insonning ijodiy hissasi bilan algoritmik tizimning texnik imkoniyatlarini farqlash zarur. Bunda foydalanilgan vositalar, axborot manbalari, inson tomonidan kiritilgan o‘zgartirishlar va yakuniy mahsulot uchun javobgarlik masalalarini ochiq ko‘rsatish muhimdir. Bunday yondashuv mualliflik masalasida shaffoflikni ta’minlash bilan birga, ijodiy mehnatning haqiqiy mazmunini anglashga xizmat qiladi.

Raqamli ijodda tanqidiy fikrlashning ahamiyati ham ortib bormoqda. Masalan, me’moriy loyihalash dasturlari turli yechimlarni taklif qilishi mumkin, biroq

ularning ekologik xavfsizligi, madaniy muhitga mosligi va insonlar uchun qulayligini alohida baholash zarur. Xuddi shuningdek, sun’iy intellekt tomonidan tayyorlangan ilmiy matnni tekshirmasdan foydalanish mustaqil ilmiy ijod sifatida baholanmaydi. Ilmiy faoliyat dalillarni tekshirish, muqobil fikrlarni tahlil qilish, xulosalarni asoslash va xatolarni bartaraf etishni talab qiladi.

Raqamli platformalarda ijodiy mahsulotning muvaffaqiyati ko‘pincha ko‘rilishlar, ulashishlar va foydalanuvchilarning faolligi orqali baholanadi. Biroq mazkur ko‘rsatkichlar uning ilmiy, badiiy yoki ma’naviy qiymatini to‘liq ifodalamaydi. Keng tarqalgan kontent har doim ham chuqur mazmunga ega bo‘lmasligi, kam ommalashgan ijodiy mahsulot esa yuqori ijtimoiy yoki estetik qiymatga ega bo‘lishi mumkin. Shu sababli ijodiy faoliyatni baholashda ommaboplik bilan mazmuniy ahamiyatni farqlash zarur.

Ushbu masalani O‘zbekiston madaniy merosini raqamli qayta talqin qilish misolida ham ko‘rish mumkin. Masalan, tarixiy naqshlar asosida raqamli ko‘rgazma yaratayotgan dizayner sun’iy intellekt yordamida turli rang va shakllar uyg‘unligini hosil qilishi mumkin. Biroq naqshlarning tarixiy kelib chiqishi va ramziy mazmuni hisobga olinmasa, yaratilgan mahsulot faqat tashqi bezak darajasida qolishi ehtimoli mavjud. Aksincha, tarixiy manbalarni o‘rganish, milliy madaniy qadriyatlarni hisobga olish va texnologik vositalardan maqsadli foydalanish ijodning mazmuniy qiymatini oshiradi.

Ijodiy erkinlik va axloqiy javobgarlik o‘rtasidagi munosabat ham raqamli muhitda yangicha ahamiyat kasb etmoqda. Boshqa shaxsning ovozi, qiyofasi yoki shaxsiy ma’lumotlaridan foydalanib raqamli mahsulot yaratish imkoniyatlarining kengayishi mualliflik huquqi, shaxsiy daxlsizlik, rozilik va axborot ishonchliligi masalalarini dolzarblashtirmoqda. Shu sababli ijodiy erkinlik texnologik imkoniyatlardan cheklanmagan tarzda foydalanish emas, balki o‘z tanlovining oqibatlarini anglash va boshqalarning huquqlarini hurmat qilish bilan bog‘liq bo‘lishi kerak.

Raqamli ijodning ta’lim tizimidagi o‘rni ham alohida ahamiyatga ega. Sun’iy intellektdan foydalanish ta’lim oluvchining mustaqil fikrlash faoliyatini susaytirishi ham, aksincha, yangi bilim va ko‘nikmalarni shakllantirishga yordam berishi ham mumkin. Bu jarayon texnologiyadan qanday foydalanishga bog‘liq. Agar talaba tayyor javobni tekshirmasdan o‘zlashtirsa, mustaqil izlanish imkoniyatlari cheklanadi. Agar u turli yechimlarni taqqoslasa, manbalarni tekshirsa, xatolarni aniqlasa va mustaqil xulosa chiqarsa, raqamli vositalar ijodiy tafakkurni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Shunday qilib, raqamli jamiyatda ijodiy faoliyatning transformatsiyasi inson va texnologiya munosabatlarining murakkablashuvi, ijodiy jarayonning jamoaviy tus olishi va axloqiy mas’uliyatning kuchayishi bilan tavsiflanadi. Taklif etilgan to‘rt o‘lchamli model mazkur jarayonlarni yaxlit holda tahlil qilish imkonini beradi. Shu bilan birga, modelning turli ijodiy sohalardagi amaliy samaradorligini aniqlash uchun kelgusida empirik tadqiqotlar o‘tkazish talab etiladi.

## XULOSA

O‘tkazilgan nazariy-falsafiy tahlil ijodiy faoliyatni faqat yangi mahsulot yaratish jarayoni sifatida tushunish yetarli emasligini ko‘rsatdi. Ijodning mohiyati insonning mustaqil fikrlashi, maqsad qo‘yishi, mavjud imkoniyatlarni yangicha talqin qilishi va yaratilgan natijaga ma’no berishi bilan belgilanadi. Aristotelning ijodiy shakllantirish, Kantning daho va estetik baholash, Berdyayevning erkinlik va ma’naviy tashabbus haqidagi qarashlari mazkur xulosaning nazariy asosini tashkil etadi.

Raqamli texnologiyalar ijodiy faoliyatning shakllari, vositalari va imkoniyatlarini kengaytirayotgan bo‘lsa-da, insonning ijodiy subyekt sifatidagi o‘rnini to‘liq bekor qilmaydi. Aksincha, ijodiy maqsadni belgilash, texnologik natijalarni tanlash, ularni tanqidiy baholash va yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan oqibatlar uchun javobgarlik masalalari yanada muhimlashmoqda.

Tadqiqotning asosiy nazariy natijasi raqamli ijodiy faoliyatni to‘rtta o‘zaro bog‘liq mezon — subyektlik, texnologik vositachilik, ijtimoiy-aksiologik baholash va axloqiy-huquqiy mas’uliyat asosida tushuntirish modelining ishlab chiqilganidir. Ushbu model texnik yangilik bilan mazmuniy qiymatni, algoritmik natija bilan insonning ijodiy hissasini hamda texnologik imkoniyat bilan axloqiy javobgarlikni farqlash imkonini beradi.

Amaliy jihatdan ta’lim va ilmiy faoliyatda sun’iy intellektdan foydalanishning shaffof qoidalarini ishlab chiqish, foydalanilgan axborot manbalarini tekshirish, mualliflik hissasini aniq ko‘rsatish va ta’lim oluvchilarda tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirish maqsadga muvofiq. Shuningdek, raqamli ijod jarayonida milliy madaniy meros, ma’naviy qadriyatlar va inson huquqlariga hurmat tamoyillarini hisobga olish muhimdir.

Tadqiqotning cheklovi uning nazariy manbalar tahliliga asoslanganligi bilan belgilanadi. Kelgusida taklif etilgan konseptual modelni san’at, ta’lim, ilm-fan, dizayn va boshqa ijodiy sohalar misolida empirik tadqiqotlar orqali sinovdan o‘tkazish, shuningdek, inson va sun’iy intellekt hamkorligining ijodiy natijalarga ta’sirini alohida o‘rganish maqsadga muvofiq.

Umuman olganda, raqamli jamiyat sharoitida ijodiy faoliyatning rivojlanishi texnologik imkoniyatlardan samarali foydalanish bilan bir qatorda insonning erkinligi, mustaqil tafakkuri, ma’naviy qadriyatlari va axloqiy mas’uliyatini saqlab qolishni talab etadi. Ijodning haqiqiy qiymati esa texnologiya yaratgan natijaning yangiligidagina emas, balki uning inson va jamiyat hayotiga olib kiradigan mazmuni hamda ijobiy o‘zgarishlari bilan belgilanadi.

## Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Aristotle. Poetics. Translation and commentary. Harvard University Center for Hellenic Studies, Classical Inquiries, 2015. URL: https://classical-inquiries.chs.harvard.edu/aristotles-poetics-translation-and-commentary-in-progress-part-1/

2. Kant I. Critique of the Power of Judgment / ed. P. Guyer; trans. P. Guyer and E. Matthews. Cambridge: Cambridge University Press, 2000.

3. Бердяев Н. А. Смысл творчества: опыт оправдания человека. Москва: Г. А. Леман и С. И. Сахаров, 1916. 358 с.

4. Boden M. A. Creativity and artificial intelligence // Artificial Intelligence. 1998. Vol. 103, issues 1–2. P. 347–356. DOI: 10.1016/S0004-3702(98)00055-1.

5. Floridi L. The Fourth Revolution: How the Infosphere Is Reshaping Human Reality. Oxford: Oxford University Press, 2014.

6. Boymurodov I. Raqamli jamiyat tushunchasining falsafiy talqini // O‘zMU xabarlari. Ijtimoiy fanlar. 2025. № 1/11/1. B. 73–75.

7. Tuxtasinov M. R. Raqamli jamiyat sharoitida ijtimoiy ong va qadriyatlar transformatsiyasi // Ilm-fan xabarnomasi (Science Bulletin). 2026. Vol. 13, issue 2. B. 3034–3038.

8. Yuldashev F. A. Raqamli jamiyat sharoitida shaxs ehtiyoj-manfaatlari va ekzistensial jarayonlar: ijtimoiy-falsafiy tahlili // FarDU. Ilmiy xabarlar. 2025. № 5. B. 38–42. DOI: 10.56292/SJFSU/vol31_iss5/a44.